

ЛІТЕРАТУРА

1. Информатика в играх и задачах. 1 класс (1-4). Методические рекомендации для учителя. – М.: Баласс, Экспересс, 1998. – 146 с.
2. Монахов В.М., Демидова Н.Б. Программирование и ЭВМ. – М., 1977. – 240 с.
3. Пидкасистый П.И., Тищенко О.Б. Компьютерные технологии в системе дистанционного обучения // Педагогика. – 2000. – № 5. – 186 с.
4. Фомичева Ю.В., Пимелев А.Г., Бурмистров И.В. Психологические увлеченности компьютерными играми // Вестник МГУ, сер. 14 (Психология) –1991. – № 3. – 348 с.
5. Bruno Emaus (University of Amsterdam).(2004) Guidelines for primary school teachers for integration of ICT in their lessons – http://www.ecolenet.nl/projects/guidelines_primary.html.
6. Dominik Petko, Hartmut Mitzlaff, Daniela Knüsel. ICT in Primarschulen. Expertise und Forschungsübersicht.Im Auftrag des Dachverbandes der Schweizer Lehrerinnen und Lehrer LCH. Goldau, 31. März – 2007. – 70 p.

УДК 37.013

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У НІМЕЧЧИНІ

Якушко Н.М.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У НІМЕЧЧИНІ

Якушко Н.М.

Стаття присвячена проблемі вдосконалення змісту педагогічної освіти у Німеччині. Висвітлено чинники, що впливають на формування змісту навчання, схарактеризовано основні компоненти змісту підготовки вчителів в Німеччині, розглянуто сутність педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Ключові слова: зміст освіти, підготовка вчителів, навчання, Німеччина, навчальна програма.

СОДЕРЖАНИЕ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В ГЕРМАНИИ

Якушко Н.М.

Статья посвящена проблеме совершенствования содержания педагогического образования в Германии. Отражены факторы, влияющие на формирование содержания обучения, охарактеризованы основные компоненты содержания подготовки учителей в Германии, рассмотрена сущность педагогической подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: содержание образования, подготовка учителей, учеба, Германия, программа обучения.

CONTENT OF PEDAGOGICAL EDUCATION IN GERMANY

Yakushko N.M.

The article deals with the problem of pedagogical education improvement in Germany. The factors which influence education content forming are discussed, the main components of prospective teachers' educational content in Germany, the essence of prospective teachers' pedagogical training is studied.

Key words: content of education, training for teachers, studies, Germany, curriculum.

Постановка проблеми. Питання підвищення якості підготовки учителів є центром дискусій педагогічної спільноти як в Україні, так і за кордоном. Від їх успішного розв'язання залежить якість освіти підростаючого покоління, забезпечення підготовленості молодих людей до життя у глобалізованому інформаційному та технологічному суспільстві. Вивчення розв'язання цієї проблеми у провідних країнах світу дозволяє використовувати позитивний досвід зарубіжних країн у модернізації вітчизняної системи педагогічної освіти, що актуалізує такі розвідки.

Вивчення досвіду педагогічної освіти Німеччини засвідчує, що сьогодні в країні відбувається її суттєве реформування. Фактично зміни, що реалізуються торкаються практично всіх компонентів процесу підготовки вчителів: організації навчання, змісту освіти, освітніх технологій тощо.

Аналізуючи зміни, яким піддається змістовний компонент підготовки вчителів у Німеччині, слід зазначити, що на вибір змісту навчання впливають соціально-економічні та соціально-культурні чинники, пов'язані із змінами в житті країни, уявлення про перспективи розвитку суспільства, міркування про цілі і завдання, досягнення яких є необхідним в конкретних соціокультурних умовах.

Відповідно на вибір змісту підготовки вчителів в Німеччині в сучасних умовах здійснюють вплив зміни, що відбуваються у всіх сферах життєдіяльності соціуму, уявлення про ідеального вчителя в сучасних соціокультурних умовах, а також цілі і завдання, які в даних умовах вчителем повинні бути реалізовані.

Аналіз останніх досліджень. Різним питанням підготовки вчителів у Німеччині присвятили свої праці багато вітчизняних педагогів, зокрема, Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, Г. Ващенко, П. Каган, О. Коваленко, А. Лігоцький, З. Малькова, А. Піскунов, Л. Пуховська, М. Соколова, Т. Яркіна та ін. Утім потребують подальшого вивчення трансформації, що відбуваються у змісті педагогічної освіти сьогодні.

Метою статті є схарактеризувати компоненти змісту підготовки вчителів в Німеччині, розкрити основи змісту підготовки вчителів з педагогіки.

Експерти Ради Європи і Європейського Союзу виділяють низку особливостей розвитку сучасного європейського суспільства, які впливають на формування уявлень про ідеальний образ вчителя і визначення цілей та завдань його діяльності. До них відносять: формування інформаційно-технологічного суспільства, в якому швидка зміна технологій і потік інформації, що безперервно збільшується, вимагають безперервної освіти впродовж всього життя, а також нові умови життя в Європі, глобалізація всіх сфер суспільного життя, розвиток демократичної культури, зростаюче значення соціальної толерантності і екологічної свідомості, створення умов для надання рівних шансів на освіту, посилення уваги до індивідуальності кожного, зміцнення відносин миру і ненасильства [6].

Зокрема, у сучасному світі умови навколишньої дійсності дуже динамічні: постійно змінюються вимоги ринку праці, умови організації праці, ринок праці глобалізується. Суспільні вимоги, що пред'явля-

ються до освіти, не обмежуються більше вимогою одноразового отримання певного обсягу знань, яке виконувалося загальноосвітньою школою і закінчувалося після закінчення школи.

Крім того, процес загальноєвропейської інтеграції, підвищення мобільності населення, демографічна ситуація в Німеччині, політика держави по відношенню до мігрантів зумовлюють приплив великої кількості іноземців в країну і формування полікультурного суспільства, що у свою чергу призводить до зростання кількості дітей іноземців, котрі відвідують школу в Німеччині, і зумовлюють необхідність значних змін в організації освітнього процесу в школі.

До того ж гуманізація, демократизація освітніх процесів пред'являє до школи і вчителів ряд нових вимог, пов'язаних з професійними якостями і компетенціями.

Ці чинники обумовлюють значні зміни вимог, що пред'являються до школи як соціального інституту суспільства і до вчителів як фахівців, що здійснюють свою професійну діяльність в даному соціальному інституті, розширення соціальних функцій школи і, відповідно, соціальних функцій вчителя.

Особливістю системи освіти Німеччини, системи педагогічної освіти зокрема, є її децентралізація, тобто зосередження реальних законотворчих і виконавських компетенцій у суб'єктів на місцях, у федеральних землях, а не у федеральному центрі. Це означає, що кожна федеральна земля має право сама вирішувати стратегічні питання освіти взагалі і педагогічної освіти зокрема. Тому в країні через панування федерального принципу в освітній сфері не може бути реалізована єдина концепція підготовки вчителів [8].

Проте аналіз напрямів підготовки вчителів в Німеччині в різних вищих дозволяє виявити основні складові даного процесу.

Основними компонентами змісту підготовки вчителів в Німеччині є: спеціальні предмети (як правило, два предмети, які викладатимуться майбутнім вчителем в школі), методика викладання цих дисциплін, педагогіка і пов'язані з нею науки, а також практика в школі. Німецькі вчені єдині в тому, що всі чотири аспекти в системі підготовки вчителів повинні розумно інтегруватися один з одним [7].

Метою організації навчання професії вчителя є така організація практичної і теоретичної підготовки по спеціальних предметах, методиці їх викладання, педагогіці, яка дозволить студентам професійно здійснювати свою діяльність на посаді вчителя. Підготовка з предметів спеціалізації та з педагогіки має:

- забезпечити необхідними знаннями про подальшу професійну діяльність і знаннями, необхідними для її успішного здійснення;

- розвивати здібність до рефлексії, як одну з ключових якостей, необхідних для професійної діяльності в школі;

- сприяти розвитку у майбутніх вчителів здатності спілкуватися з питань змісту, структури, проблем школи і викладання;

- сприяти розвитку здатності обґрунтовано, з наукової точки зору давати оцінку навчальним заняттям, загальним педагогічним ситуаціям і проблемам, а також діяльності школи як суспільного інституту;

- сприяти формуванню і реалізації релевантній професії практичної компетенції за рахунок включення практичної складової в процес підготовки вчителів [2].

Метою спеціальної наукової підготовки з предметів, що викладаються, є забезпечення студентів поглибленими теоретичними і практичними знаннями з вибраних ними предметам для подальшого викладання в школі.

Підготовка з цих предметів здійснюється відповідно до вимог рівня викладання цих предметів і співвідноситься із шкільною навчальною програмою. При цьому враховуються вимоги чинних стандартів на різних ступенях шкільного навчання відносно предметів, до викладання яких готуються студенти.

Зміст програми підготовки з предметів, до викладання яких готуються студенти, залежить від специфіки предмету.

Вивчення методики викладання предметів, до навчання яких готуються студенти, здійснюється відповідно до специфіки цих предметів і особливостей процесу навчання в школі.

При цьому здійснюються:

- аналіз і рефлексія цілей, умов, процесів і результатів вивчення методики;

- оцінка методичних теорій, оцінка значення методичних традицій, основного змісту і цілей предмету;

- планування, організація і оцінка процесів навчання з позицій методики [1].

Вивчення методики включає також теми підготовки і оцінки результатів практичної діяльності студентів.

Водночас децентралізація освітньої системи в Німеччині обумовлює серйозні відмінності в процесі підготовки вчителів в країні. Так, наприклад, в навчальних закладах, де реалізується Гамбургська модель підготовки вчителів, методика викладання предметів, до навчання яких готуються студенти, і вивчення цих предметів відбувається відокремлено. Згідно моделі, запропонованої у федеральній землі Північний Рейн-Вестфалія, яка набула широкого розповсюдження в інших федеральних землях, вивчення методики викладання предметів, до навчання яких готуються студенти, інтегроване з вивченням предметів спеціалізації.

Основи змісту підготовки вчителів з педагогіки, представлені в стандарті підготовки вчителів по педагогічних спеціальностях, рекомендованому Постійною конференцією міністрів культури федеральних земель, охоплюють такі сфери:

Освіта і виховання. Основи та рефлексія освіти і виховання як цілеспрямованих процесів;

Професія і роль вчителя. Професіоналізм вчителя. Сфера діяльності вчителя. Поведінка у пов'язаних з професійною діяльністю конфліктних ситуаціях і ситуаціях, пов'язаних з ухваленням рішень;

Дидактика і методика. Організація навчального заняття і навчального середовища;

Навчання, розвиток і соціалізація. Процеси навчання дітей і підлітків в школі і поза нею;

Мотивування успішності і процесу навчання. Мотиваційні основи досягнення результату і формування компетенцій;

Діагностика, оцінка і консультування. Діагностування і сприяння індивідуальним процесам навчання, вимірювання і оцінка успішності;

Диференціація, інтеграція і сприяння. Гетерогенність і різноманітність у школі та на занятті;

Комунікація. Комунікація, взаємодія і вирішення конфліктів як основні елементи повчальної і виховної діяльності;

Освіта за допомогою технічних засобів. Концептуальний, дидактичний і практичний аспект використання технічних засобів;

Розвиток школи. Структура і історія освітньої системи. Структура і розвиток окремо взятої школи;

Дослідження освітніх процесів. Цілі і методи дослідження освітніх процесів, інтерпретація і застосування отриманих результатів [4].

На підставі даного стандарту з урахуванням потреб і особливостей розвитку педагогічної освіти в окремих федеральних землях складаються місцеві стандарти, відповідно до яких в конкретних навчальних закладах розробляються програми, за якими і відбувається підготовка вчителів.

Кажучи про особливості відбору змісту підготовки вчителів слід зазначити, що основним принципом його відбору є відповідність професійним завданням і професійно значущим компетенціям. Основною метою відбору змісту навчання є створення умов для початку розвитку професійних компетенцій і формування ціннісних установок майбутніх педагогів на основі базової наукової інформації паралельно з набуттям першого професійного педагогічного досвіду [9].

У Німеччині стверджується, що стандарти змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів слід розглядати в контексті дидактики вищої школи, організації процесу навчання та інститутів, які забезпечують підготовку вчителів.

Початковим пунктом відбору змісту навчання, складання стандарту освіти є професійні компетенції, проблеми, пов'язані з професією і професійною діяльністю вчителя. Стандарти не розглядаються як щось статичне, вони постійно удосконалюються.

Особливістю організації змісту підготовки вчителів є його орієнтація на модулі, тобто вивчення окремих тем і проблем протягом певного часу за допомогою комплексу навчальних заходів.

Сьогодні така побудова навчального процесу є добре відомою і широко використовується в Україні. Важливою ознакою такої органі-

зації навчального процесу є можливість варіювання і комбінування. Завершення вивчення кожного модуля налаштовує студента на вивчення додаткових модулів.

Крім того, при модульному навчанні можна отримати не лише інформацію про тему, зміст матеріалу, але й про компетенції, про місце певного модуля в цілісному процесі навчання, про форми вивчення матеріалу, умови допуску до вивчення даного матеріалу і тривалість його вивчення.

Зміст підготовки вчителів орієнтований на фази навчання. Зміст навчання на рівні бакалавріата орієнтований на професію вчителя взагалі, незалежно від його спеціалізації відповідно до певного типу школи. Тільки 1/3 змісту може варіюватися залежно від передбачуваного типу школи. Зміст професійної підготовки на рівні магістрату визначається відповідно до типу школи, його особливостей і вимог, що пред'являються до професійної діяльності вчителя. Проте це не виключає того, що окремі модулі можуть вивчати студенти різних відділень.

Так, вивчення майбутніми вчителями курсу «Педагогіка» передбачає засвоєння таких навчальних модулів на рівні бакалавріату [3]:

Модуль 1: Соціалізація, виховання, освіта.

Модуль 2: Дидактика, ТЗН, комунікація.

Модуль 3: Діагностика, диференціація, інтеграція.

Для магістрів передбачені наступні теми:

Модуль 1: Диференційоване шкільне дослідження.

Модуль 2: Диференційована дидактика і методика.

Модуль 3: Навчання, діагностування.

На магістерському рівні передбачається вивчення ще одного модуля, який вибирає сам ВНЗ залежно від своєї специфіки. Зміст цього модуля може включати: ключові теми освітньої політики, наприклад, в даній федеральній землі; розвиток школи; релігійна педагогіка; філософія; етика.

На вивчення кожного модуля відводиться один або два семестри. Встановлено, що на обох рівнях відводиться в середньому шість годин на тиждень на вивчення предметів педагогічного циклу і визначено, що зміст підготовки вчителів обов'язково має охоплювати теми,

присвячені розкриттю специфічних труднощів педагогічної професії і шляхів подолання можливих проблем.

Важливе місце в змісті підготовки вчителів має відводитися вивченню тем, присвячених суспільним змінам, що відбуваються, і обумовленій ними освітній політиці. Ці теми виходять за рамки педагогіки, але мають велике значення для підготовки вчителів і повинні розглядатися в процесі їх навчання.

Оскільки завдання виховання не можуть бути співвіднесені тільки з одним предметом спеціалізації і лише з однією фазою підготовки вчителів, у змісті освіти виділяються теми, так звані профільні, які можуть розкриватися в ході вивчення різних тем, в різні періоди навчання і підвищення кваліфікації.

Ці теми є принциповими для організації навчального процесу в школі і повинні вивчатися майбутніми вчителями всіх типів шкіл і спеціальностей, стаючи частиною їхньої професійної свідомості. До профільних педагогічних тем відносяться такі, як: запобігання гіподинамії у дітей і підлітків; здоровий спосіб життя; запобігання насильству; профілактика залежностей; екологічне виховання; економічна освіта; сексуальне виховання; виховання у дусі миру і поваги до прав людини; виховання свідомого учасника дорожнього руху; гендерне виховання, усвідомлення рівноправності між представниками різної статі [5].

Однією із проблем, пов'язаних із змістом підготовки вчителів, є проблема співвідношення предметів, котрі вивчаються. На думку фахівців, до сильних сторін підготовки вчителів в Німеччині відносяться її науковий рівень, узгодженість змісту підготовки вчителів і змісту шкільної освіти, гнучка система іспитів. Слабкими ж сторонами є, як вважають, досить проблемний рівень педагогічної і методичної підготовки.

На думку членів Німецького суспільства по дослідженнях в галузі педагогіки і Конференції ректорів університетів, в рамках університетської підготовки викладачів має бути збільшена питома вага педагогічної і методичної підготовки. Вивчення педагогіки і предметів педагогічного циклу визнається ними основою підготовки майбутніх

вчителів. На вивчення даних предметів, на думку членів комісій, повинно відводитися 1/3 частина всього навчального часу [2].

Іншою проблемою, яка набула особливої актуальності в умовах створення Європейського простору вищої освіти, є включення європейського аспекту у зміст підготовки вчителів в Німеччині. Європейський аспект освіти передбачає включення у зміст освіти знань про Європу і для Європи, які спрямовані на формування розуміння загальної культурної європейської спадщини, загальної відповідальності і європейської ідентичності. Європейський аспект також тісно пов'язаний з міжкультурним аспектом підготовки вчителів в умовах інтеграції Європи і активізації міграційних процесів.

Включення цього аспекту у зміст підготовки з предметів педагогічного циклу означає, перш за все, посилення ролі вивчення порівняльної педагогіки в процесі підготовки вчителів.

Члени Конференції розділяють думку, що разом з європейським аспектом невід'ємною частиною навчального плану всіх освітніх установ повинен стати міжкультурний аспект. У документах, прийнятих Конференцією міністрів культури федеральних земель, підкреслюється, що майбутнім вчителям важливо навчитися організовувати процес навчання з урахуванням контингенту учнів, що змінився. Вчителі повинні постійно усвідомлювати, що мають справу з великою кількістю учнів-мігрантів, враховувати соціально-правові умови їх життя в країні, в якій вони в даний час проживають, а також стиль їх життя у себе на батьківщині, що значно полегшить їх адаптацію.

Висновки. В умовах створення Європейського простору вищої освіти в Німеччині однією з центральних проблем є проблема розробки програм підготовки вчителів. Розробка програм підготовки вчителів в даний час пов'язана, перш за все, із вдосконаленням змісту педагогічної освіти, адаптацією його до потреб суспільства. Важливо відзначити, що, не дивлячись на створення європейського простору вищої освіти, прагнення гармонізувати системи вищої освіти в Європі, зміст освіти не підлягає європейській стандартизації, його відбір відноситься до національної компетенції держав, а в Німеччині у зв'язку з децентралізацією управління системою освіти – до компетенцій федеральних

земель. Такий підхід сприяє досягненню зіставності систем вищої освіти і в той же час запобігає їх уніфікації.

До напрямів можливих подальших досліджень належать питання вдосконалення змісту університетської освіти у Німеччині в контексті інтернаціоналізації і інтеграції вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hans N. Weiler Reform der Lehrerbildung und Reform der Hochschulen. Eine doppelte Herausforderung für Deutschland. / N.Hans // Vortrag an der Technischen Universität München im Rahmen der Vortragsreihe „Bildung – Herausforderungen für Schule und Technische Universität“ am 19. Januar 2009. – 18 S.
2. Hochschulrektorenkonferenz: Empfehlung zur Zukunft der Lehrerbildung in den Hochschulen. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.hrk.de/de/beschluesse/109_3122.php.
3. Reform der Lehrerausbildung. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bildungsserver.de/zeigen.html?seite=977>.
4. Standards für Lehrerbildung: Bildungswissenschaften. Beschluss Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (KMK) vom 16.12.2004.
5. Tebbe Theo Lehrerbildung in Deutschland. Welche Anforderungen muss der Lehrer erfüllen und welche Probleme hindern ihn daran? / Theo Tebbe. – GRIN Verlag, 2008. – 19 S.
6. Terhart Ewald Standards für die Lehrerbildung. Eine Expertise für die Kultusministerkonferenz. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sowi-nline.de/reader/lehrerausbildung/terhart_standards.htm.
7. Zsolnai J. Lehrerbild und Lehrerbildung (Praxis und Perspektiven der Lehrerausbildung in Deutschland und Ungarn). / József Zsolnai, Andrea Óhidy, Ewald Terhart. – VS Verlag für Sozialwissenschaften (GWV) Fachverlage GmbH, Wiesbaden, 2007. – 344 S.
8. Козак Н. Педагогічна освіта Німеччини: здобутки і перспективи / Н. Козак // Наукові записки. Серія: Педагогіка. Вип. 9 / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка; Голов. ред. Г. Терещук. – Тернопіль : ТДПУ, 2001. – С. 121-125.
9. Саитова Д. Проблемы педагогического образования в современной Германии: автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.п.н.: спец. 13.00.01 / Саитова Диля Адегамовна. – Москва, 2005. – 17 с.